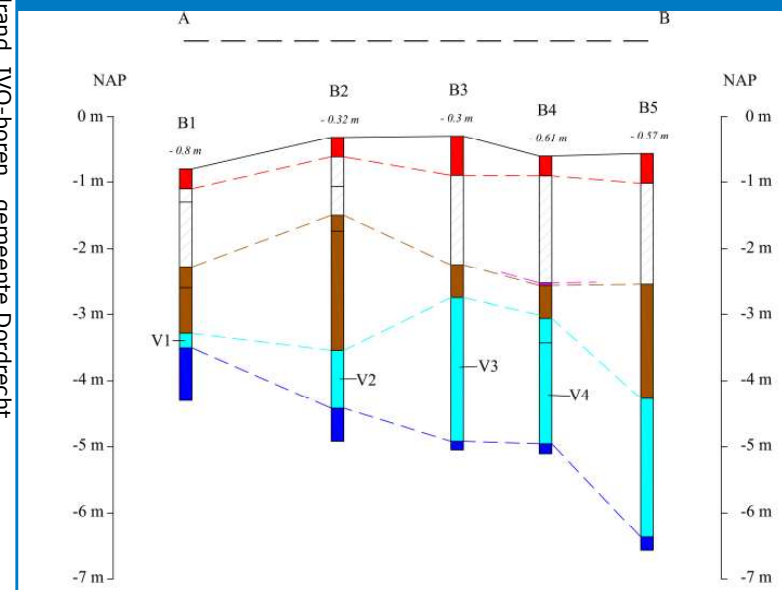
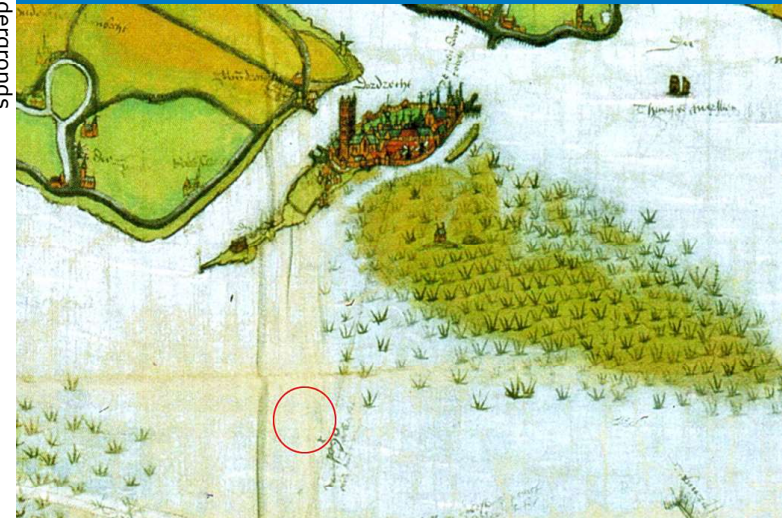

Wielwijckpark- Noordrand, gemeente Dordrecht

Een archeologisch bureauonderzoek en een
verkennend, inventariserend
veldonderzoek door middel van boringen

M.C. Dorst

Vakteam Erfgoed /
Archeologie

Gemeente Dordrecht
Spuiboulevard 300
Postbus 8
3300 AA Dordrecht
www.dordrecht.nl/archeologie

Dordrecht Ondergronds 159

**Herinrichting
Wielwijckpark-Noordrand,
gemeente Dordrecht**

Een archeologisch bureauonderzoek en een
verkennend, inventariserend veldonderzoek
door middel van boringen

M.C. Dorst

2024

Gemeente Dordrecht
Vakteam Erfgoed/Archeologie

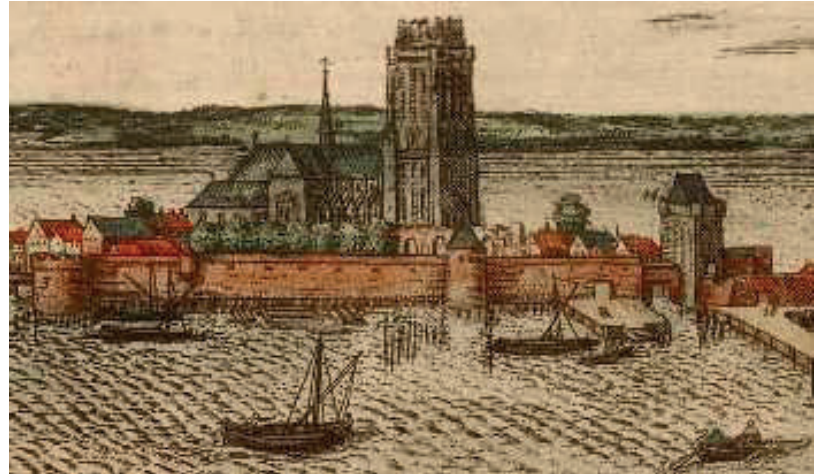
Colofon

ISSN: 1876-2379
Tekst: M.C. Dorst
Inhoudelijke toetsing: J. Hoevenberg
Redactie: J. Hoevenberg
Afbeeldingen: Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/Archeologie, tenzij anders vermeld
Vormgeving: M.C. Dorst
Drukwerk: n.v.t.
Uitgave: Gemeente Dordrecht, december 2024

Gemeente Dordrecht
Cluster Ruimtelijke Kwaliteit / Vakteam Erfgoed / Team Archeologie
P: Postbus 8, 3300 AA Dordrecht
T: (078) 7708223
E: monarch@dordrecht.nl
W: www.dordrecht.nl/archeologie.nl / www.facebook.com/DordrechtOndergronds

© Gemeente Dordrecht, 2024

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Administratieve gegevens	5
2. Gegevens onderzoeklocaties	7
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik	7
2.2 Geplande werkzaamheden	8
3. Bureauonderzoek	11
3.1 Archeologische verwachting	23
4. Doel en vraagstellingen	25
5. Veldwerk	27
5.1 Methoden	27
5.2 Onderzoeksresultaten	28
5.2.1 Bodemopbouw	28
5.2.2 Archeologie	30
6. Samenvatting, conclusie en aanbeveling	31
Bronnen	33
Bijlage 1: boorbeschrijvingen	35

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Op 24 oktober 2024 is in het plangebied 'Wielwijckpark noordrand', gemeente Dordrecht een archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Dit gebeurde in het kader van een herinrichtingsplan waarin nieuwe watergangen worden gegraven en een doorvaarbare duiker wordt aangelegd. Deze graafwerkzaamheden reiken dieper dan de vrijstellingsgrens van 1 m – mv waardoor archeologisch vooronderzoek verplicht is. Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht geldt voor het gebied een middelmatige verwachting op aanwezigheid van archeologische resten uit, met name de Middeleeuwen. Voor de oudere perioden Steentijd, Bronstijd, IJzertijd en Romeinse periode, geldt een onbekende tot middelmatige verwachting. Aangezien er bij een recent booronderzoek in het Wielwijckpark een relatief hooggelegen, oudere stroomgordel is vastgesteld, is er een verhoogde kans op de aanwezigheid van oudere bewoningsperioden (Steentijd-Bronstijd).

In opdracht van IBD is door het vakteam Erfgoed van de gemeente Dordrecht een archeologisch onderzoek uitgevoerd.¹ Dit bestond uit een bureauonderzoek en een verkennend, inventariserend booronderzoek.

Het doel van het veldwerk was het inventariseren van de mogelijkheid dat er bij de graafwerkzaamheden archeologische waarden zouden worden verstoord. Dit document betreft de rapportage van het booronderzoek. Voorafgaand aan het veldwerk is een bureauonderzoek uitgevoerd op basis waarvan een archeologische verwachting is opgesteld. Deze verwachting is door middel van het booronderzoek in het veld getoetst.

1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	Bureauonderzoek en verkennend, inventariserend veldonderzoek door middel van boringen
Projectcode:	DDT 2024-15
ARCHIS:	Onderzoeksmeldingsnr. 5653203100
Periode:	n.v.t.
Datum onderzoek:	24 oktober 2024
Gemeente/wijk:	Dordrecht/Wielwijk
Straat:	Wielwijckpark noordrand
Provincie:	Zuid-Holland
Kaartblad:	44A
RD-centrum coördinaat:	104.499 / 422.255
Opdrachtgever:	Gemeente Dordrecht, Ingenieursbureau Drechtsteden -IBD
Contactpersoon:	dhr. N. Bakker, senior projectingenieur
Uitvoerder(s):	Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed/Archeologie
Medewerker:	dhr. M.C. Dorst (senior KNA-prospecteur, actorregisternummer 44280884)
Bevoegde overheid:	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek:	dhr. Dhr. J. Booij (clustermanager Ruimtelijke Kwaliteit)
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior KNA-archeoloog, actorregister nummer 59356510)
Status rapport:	Goedgekeurde definitieve versie, d.d. 11-11-2024
Archivering:	Digitaal: Archief Vakteam Erfgoed/archeologie E-depot Nederlandse Archeologie http://www.dans.knaw.nl Analoog: Archief Gemeente Dordrecht/Stadsontwikkeling / Vakteam erfgoed

1 Onderzoeksplicht geformuleerd in gemeentelijk, archeologisch advies nr. 24A156 (mevr. J. Hoevenberg, gemeente Dordrecht, 29-9-2024). IBD = Ingenieursbureau Drechtsteden.

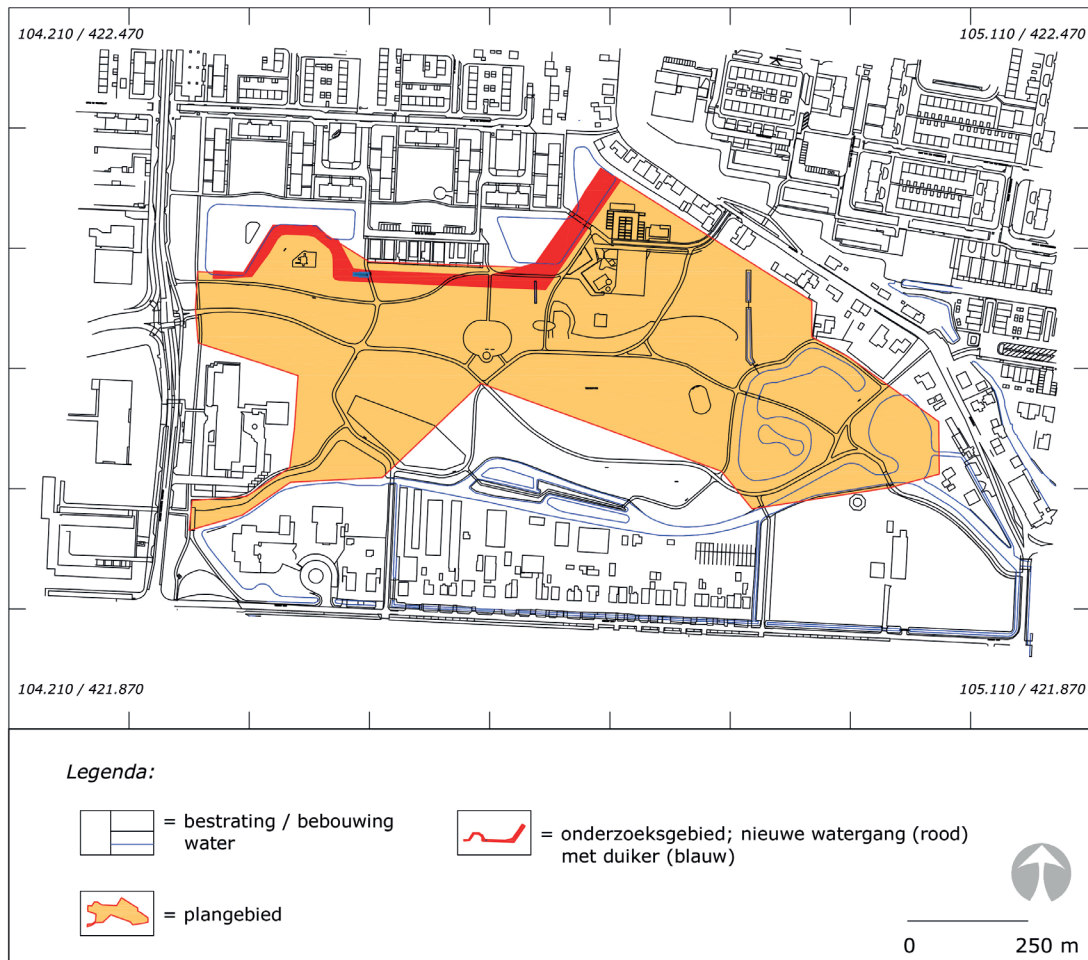
2. Gegevens onderzoeksgebied

2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik

Het plangebied betreft het noordelijke deel van het Wielwijckpark (afb. 1 en 2). De noordelijke en de oostelijke grens worden bepaald door de Zuidendijk en de huizen aan de Witte de Withstraat 72B-72K. De westelijke grens wordt bepaald door de Maarten Harpertz Trompweg. De zuidelijke grens wordt bepaald door een naamloos, oost-west georiënteerd wandelpad door het park. Het zuidelijke deel van het park is in het verleden (2016) al aangemerkt als nieuwbouwlocatie. Hier ligt momenteel een zand(ophogings)pakket. In slechts een klein deel van het plangebied zullen diepreikende graafwerkzaamheden plaatsvinden. Het gaat om een oost-west georiënteerde zone waarin een nieuwe waterweg met een doorvaarbare duiker zal worden aangelegd. Deze zone is het onderzoeksgebied en heeft een lengte van 425 m. De aanlegdiepte van de watergang en de doorvaarbare duiker is circa 3 m – mv.

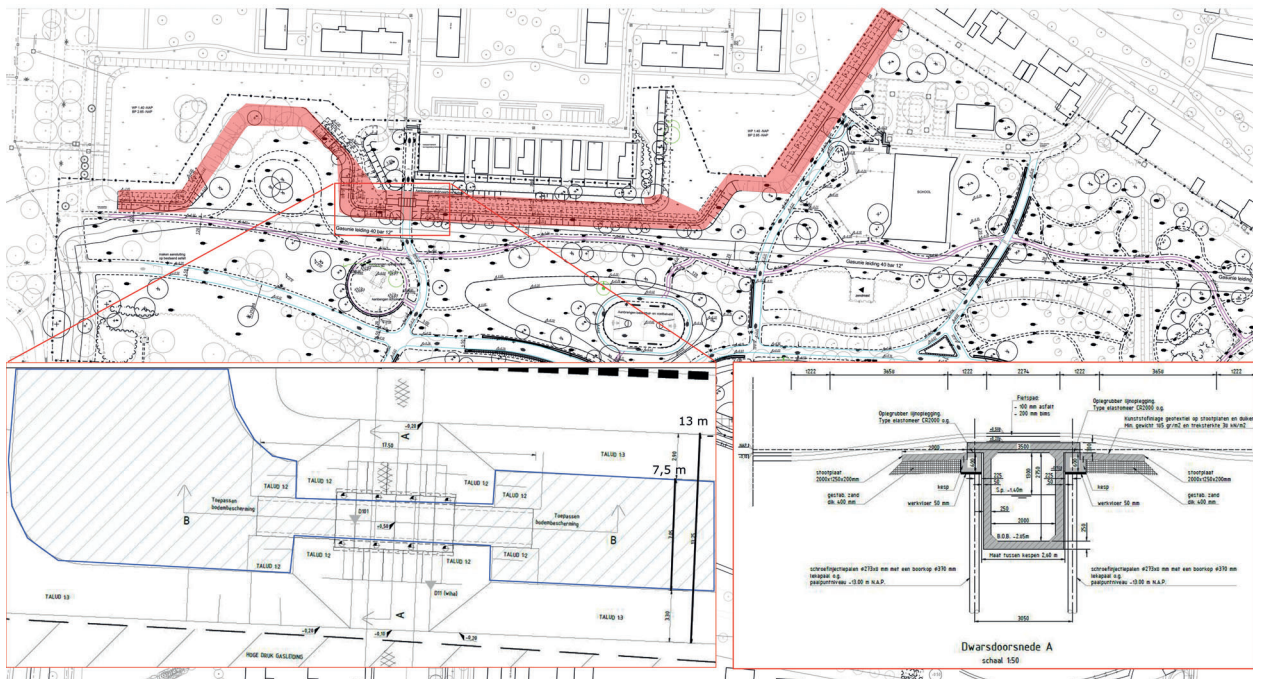
Afb. 1. De ligging van het plan- en onderzoeksgebied in Dordrecht (rood).

Afb. 2. Het onderzoeksgebied in detail.

2.2 Geplande werkzaamheden

In het als onderzoeksgebied aangemerkte deel van de herinrichting zal een deels nieuwe watergang worden gegraven. Op één punt, direct ten zuidwesten van de huizen aan de Witte de Withstraat 72B-72K, kruist deze nieuwe watergang een wandelpad. Hier zal een doorvaarbare duiker worden aangelegd. De breedte van de nieuwe watergang is 7,05 m en met de bijbehorende taluds circa 13 m. De diepte reikt tot circa 3 m – mv. De NAP-hoogte binnen het onderzoeksgebied varieert tussen circa -0,20 en -0,70 m NAP.

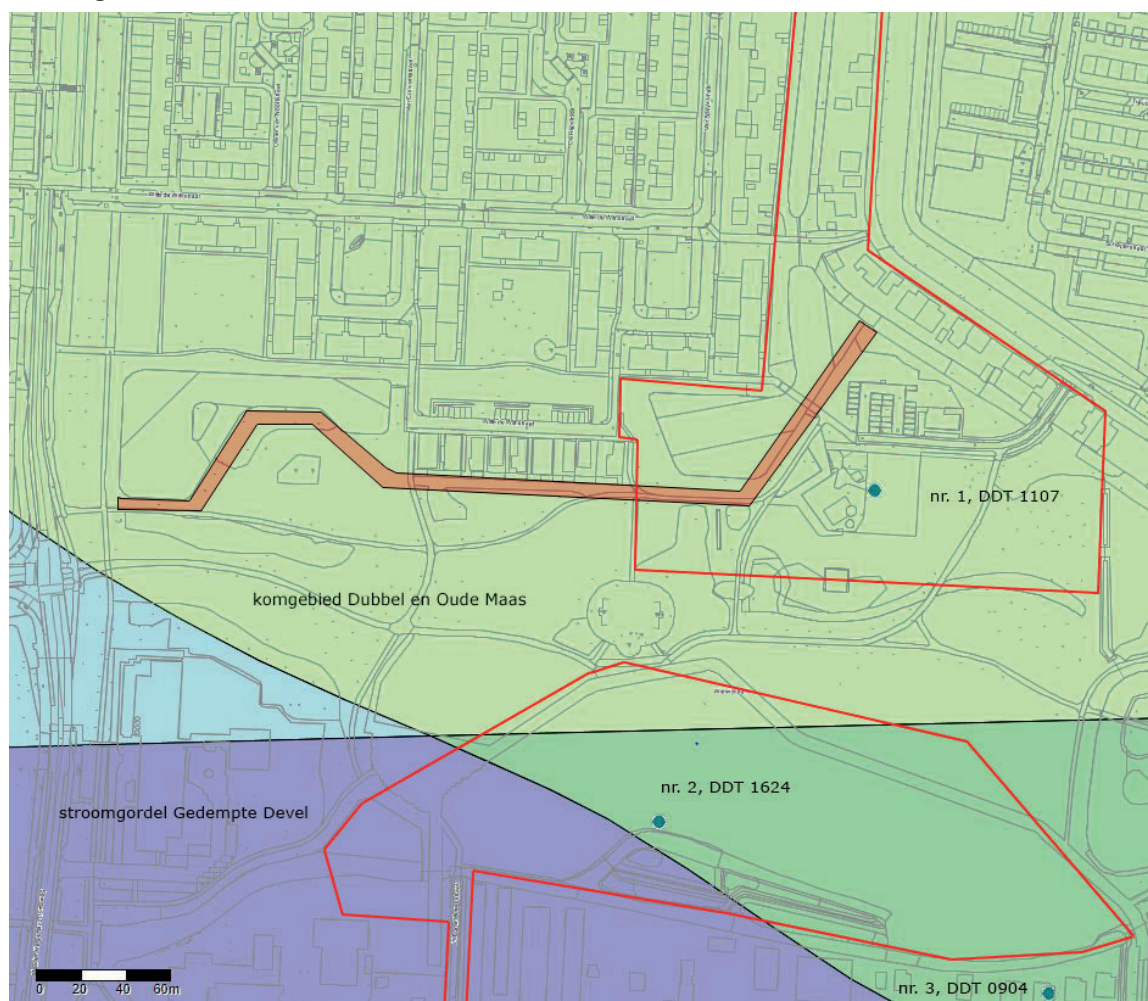

Afb. 3. Een technische weergave van de nieuw aan te leggen duiker in de nieuw te graven watergang met daarbij, in de detailtekeningen onder, de diepte en breedte en een doorsnede van duiker (IBD tekeningnr. C 23 23 111, door dhr. N. Bakker, d.d. 13-9-2023).

3. Bureauonderzoek

Bodemopbouw en landschappelijke geschiedenis

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009,) is het onderzoeksgebied gelegen in het laaggelegen komgebied tussen de jonge stroomgordels Dubbel en de Romeinse Maas (afb. 4, groen).² Ten zuiden hiervan ligt een stroomgordel die is aangeduid als 'Gedempte Devel' (afb. 4, paars/blauw). Dit is een nu nog vrij onbekende stroomgordel, zowel qua ouderdom als archeologische verwachting. Lange tijd zijn deze afzettingen gedateerd tussen 400 vóór Chr. en 1350 ná Chr.³ De begindatering van deze stroomgordel is gebaseerd op de ouderdom van de Dussen-stroomgordel en de einddatering op de historische vermelding van de afdamming van de Devel in 1331. Op basis van de aanname van De Grooth (1996) en verschillende geo-archeologische waarnemingen naar deze stroomgordel, kunnen we er voorlopig vanuit gaan dat het gaat om een (grotendeels) oudere stroomgordel.⁴

Afb. 4. Het onderzoeksgebied (rood) weergegeven op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht. In groen is het laatmiddeleeuwse komklei-op-veenlandschap aangegeven. In paars/blauw is de verwachte ligging en oriëntatie van de Gedempte Devel stroomgordel te zien. De genummerde rode driehoeken zijn de in de tekst besproken, oudere onderzoekslocaties (De Boer et al 2009, bewerkt door Dorst 2024).

² Deze is lange tijd aangeduid onder de naam 'Oude Maasje', maar zal voortaan aangeduid als de 'Romeinse Maas'.

³ Berendsen & Stouthamer 2001.

⁴ De Boer, Rietkerk, Schenk & Jansen 2009, Dorst 2016.

De direct rondom en deels binnen het plan- en onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische booronderzoeken uitgevoerd. Op de locatie Smitsweg-Smitshoek, op ca. 1300 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, bleek dat de afzettingen van deze Gedempte Devel stroomgordel zijn afgedekt met een pakket veen.⁵ Ook in het al onderzochte, zuidelijke deel van het Wielwijckpark zijn deze oudere stroomgordelafzettingen onder het veen aanwezig (afb. 4, resp. nrs. 1, 2 en 3).⁶

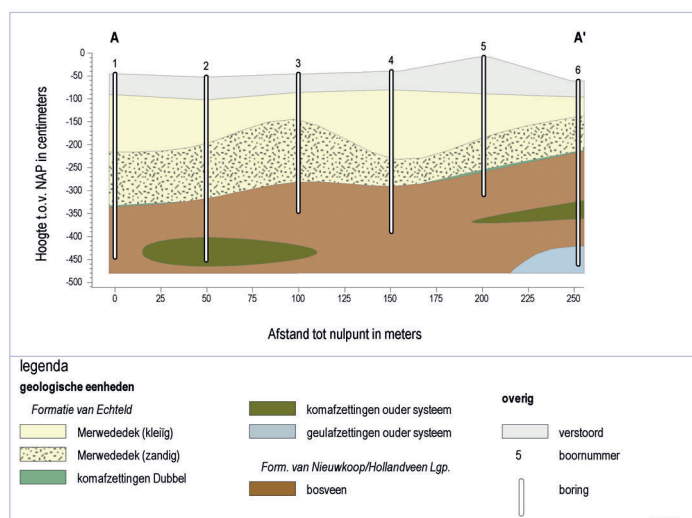
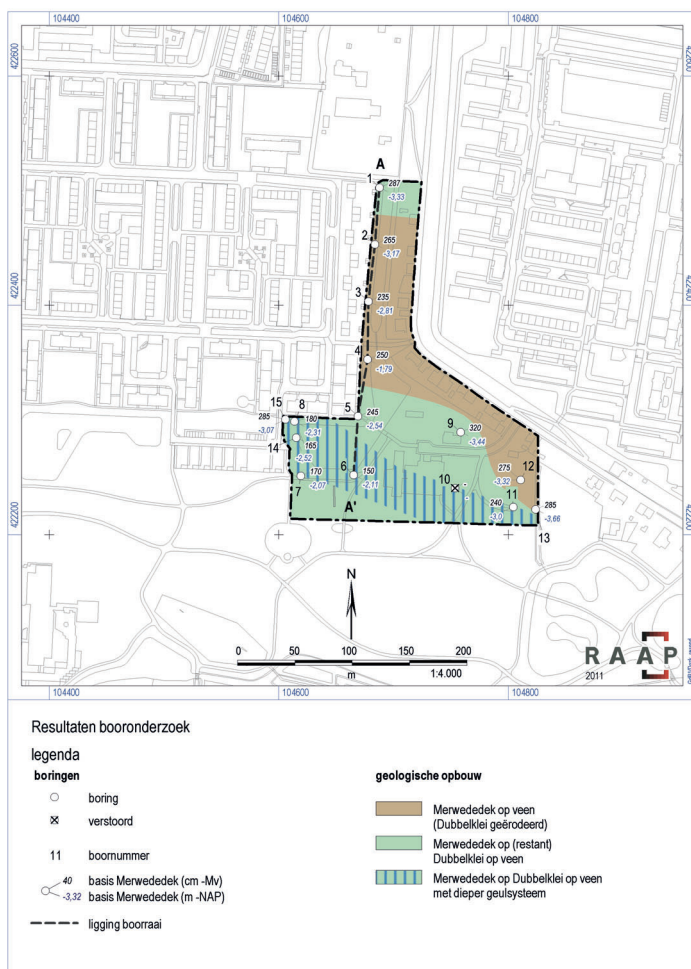
In 2011 is een booronderzoek uitgevoerd waarbinnen ook het huidige onderzoeksgebied valt; namelijk het plangebied J.F. Kennedyschool aan de Zuidendijk 363a (afb. 4, nr. 1).⁷ De afzettingen van de Gedempte Devel zijn afgedekt door afzettingen van het Hollandveen Laagpakket. Hierop is een dunne laag komklei aanwezig die is afgezet door de rivieren de Dubbel in het noorden en de Romeinse Maas in het zuiden. Deze rivieren waren actief/zijn te dateren vanaf (vermoedelijk) het begin van de Late IJzertijd tot 1421. De top van de komklei was tijdens de Late Middeleeuwen het leef- en loopniveau in de Grote of Zuid-Hollandse Waard. In het onderzochte deel van het plangebied was de komkleilaag al helemaal geërodeerd door het water van het Bergsche Veld; het zoetwatergetijdengebied dat ontstond ná de St. Elisabethsvloeden tussen 1421 en 1424.

Op de onderzoekslocatie Zuidendijk 363a was in een paar boringen de komklei wel nog aanwezig, op een diepte tussen 1,5 en 3,2 m – mv en had het een dikte van ca. 5,5 cm (afb. 4, nr. 1 en afb. 5). Ook hier was dus sprake van een sterke erosie van het oude komklei-op-veenlandschap. Daarnaast zijn ook hier, rond 3 m – mv, oudere stroomgordelafzettingen aanwezig. Het is niet duidelijk of deze ook bij het systeem van de Gedempte Devel horen.

5 De Kort 2008, gemeentelijke projectcode 0609.

6 Respectievelijk Dorst & De Boer 2011, Dorst 2016 en Ras 2009.

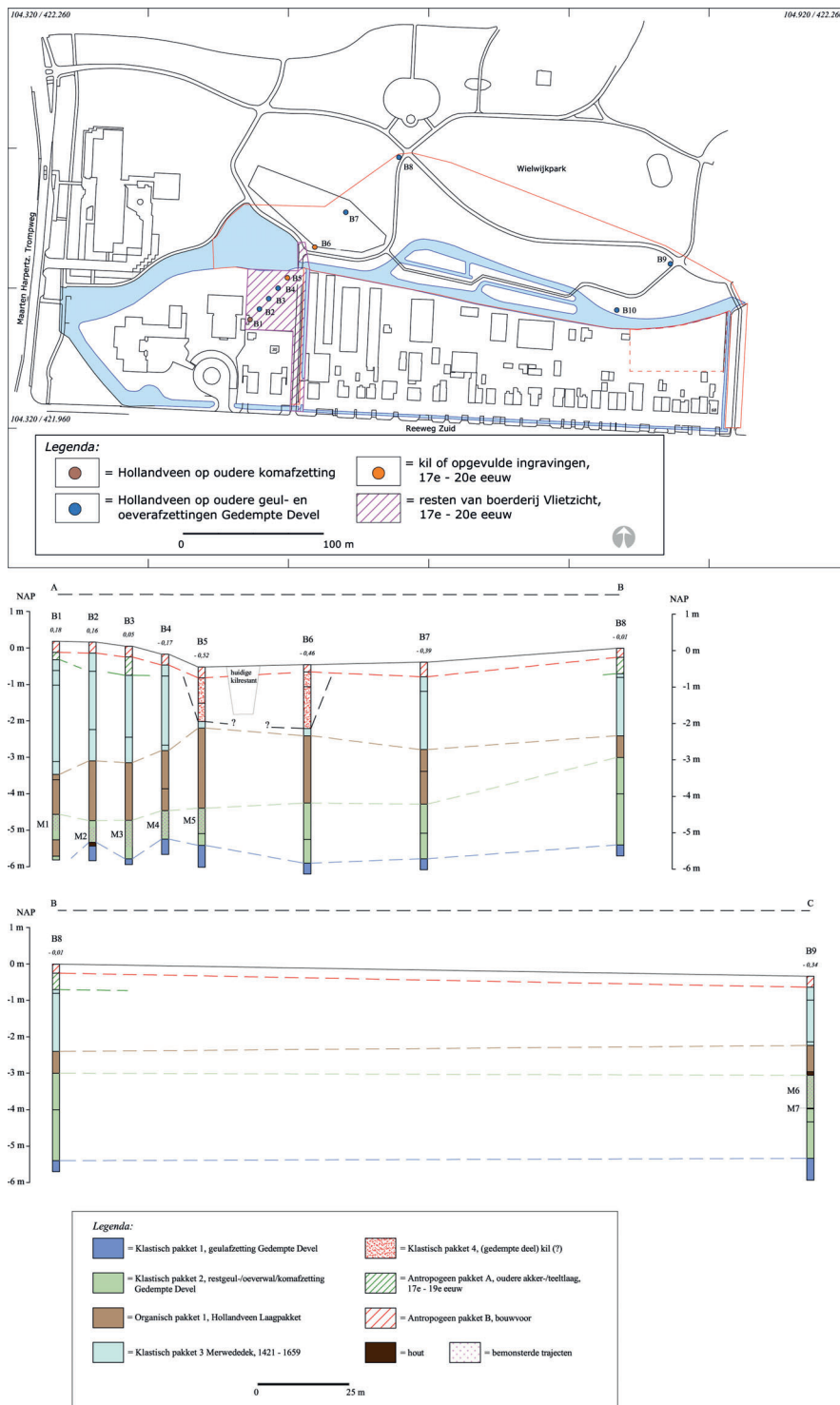
7 Dorst & De Boer 2011, gemeentelijk projectcode DDT 1107, Archis zaaknr. 2329433100.

Afb. 5. De resultaten van het booronderzoek op de locatie Zuidendijk 363a. Boven: de ligging en oriëntatie van de oudere stroomgordel, vermoedelijk de Gedempte Devel. Onder: een geologisch bodemprofiel op basis van boorraai A-A' (uit Dorst & De Boer 2011, resp. afb. 7 en 8, bewerkt door Dorst 2024).

Ook direct ten zuiden van het onderzoeksgebied, en aangrenzend het onderhavige plangebied, is in 2016 een booronderzoek uitgevoerd waarin deze stroomgordel is vastgesteld (afb. 4, nr. 2 en afb. 6).⁸

⁸ Dorst 2016, gemeentelijke projectcode DDT 1624, Archis onderzoeksmeldingsnr. 4023945100.

Afb. 6. De resultaten van het booronderzoek in 2016 in het zuid- en middendeel van het Wielwijpark. Boven: de ligging en oriëntatie van de stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel. Onder: het boorprofiel waaruit blijkt dat de afzettingen van deze stroomgordel in het zuidelijke deel van het Wielwijpark veel dieper liggen dan in het noordelijke deel (uit: Dorst 2016, resp. afb. 13 en 12, bewerkt door Dorst 2024).

De dieper gelegen afzettingen bestaan uit actieve, zandige geulafzettingen waarvan de onderkant nergens bereikt is. De top hiervan ligt vrijwel overal op hetzelfde niveau, namelijk rond 5,4 m – NAP (ca. 5,4 m – mv).

Dit deel van de actieve geulfase van de Gedempte Devel kan op basis van de gereconstrueerde grondwatercurve globaal gedateerd worden in de periode tussen circa 6.500-6.000 jaar geleden (± 200 jaar, 4500-4000 vóór Christus), dus gedurende het Vroeg/Midden Neolithicum.⁹ De watergang was dus al geruime tijd vóór de Late Middeleeuwen en de Sint- Elisabethsvloeden 1421-1424 niet meer watervoerend.

Op de oudere geulafzettingen van de Gedempte Devel is een heterogene afzettingpakket aanwezig van lagen lichtgrijze, licht siltige klei met veel dunne detritus(spoel)lensjes met een relatief slappe consistentie tot bruingrijze sterk siltige tot zwak zandige klei met een matig stevige consistentie. Alle afzettingen in het pakket zijn humeus en bevatten plantenresten en (wortel)hout. In één van de boringen is ook een dikke veenlaag aangetroffen. In het zuidoosten is de top van het afzettingpakket aanwezig rond 4,75 m – NAP (4,9 m – mv) en dit loopt in noordoostelijke richting op tot circa 3 m – NAP (afb. 6, B8 en B9, resp. 3 - 2,7 m – mv). Dit pakket betreft een pakket jongere restgeul-, oeverwal- en komafzettingen van de oudere Gedempte Devel-stroomgordel. Een nog hogere top van deze oeverwal en de vermoedelijke, bijbehorende geulfase zouden ten noorden hiervan aanwezig kunnen zijn. De aangetroffen oeverzone kan in de periode tussen circa het Midden-Neolithicum en het begin van de Vroege Bronstijd geschikt zijn geweest voor bewoning. In een aantal boringen is de top van het afzettingpakket - het voor bewoning meest kansrijke niveau- als monster meegenomen en gezeefd. In het zeefmonster zijn geen antropogene/archeologische indicatoren aangetroffen. Net als de geulfase behoort dit oeverafzettingpakket tot de Formatie van Echteld.

Op de locatie Smitsweg-Smitshoek is de hoogste top van de stroomgordel vastgesteld op 2,25 m – mv (1,99 m – NAP). Deze top bestaat uit klei- (verlandings-/restgeul) afzettingen. Het dieper gelegen traject betreft een geul-/beddingafzetting en bestaat uit zand, dat aanwezig is vanaf 4 m – mv (3,74 m – NAP). Deze oudere stroomgordel was in de middeleeuwse Grote Waard vrijwel zeker herkenbaar als een in het landschap hoger gelegen inversierug. In de top van het hierop gelegen veenpakket zijn tussen 3,6 m en 1,65 m – mv (B167 en B162) brokjes klei en spikkels houtskool aangetroffen die mogelijk geassocieerd kunnen worden met ontginnings- en landbouwactiviteiten.¹⁰ Op het al onderzochte deel van het plangebied achter de huizen aan de Reeweg Zuid 54 – 68 zijn oudere stroomgordelafzettingen bestaande uit grijze klei met houtresten en venige trajecten aanwezig vanaf circa 2,4 m – mv (afb. 4, nr. 3).¹¹

Overall zijn de oudere stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel afgedekt door afzettingen van het Hollandveen Laagpakket. Dit bestaat uit kleilig veen dat licht tot sterk doorworteld is. De veengroei over de oudere stroomgordelafzetting zal vermoedelijk dateren vanaf de periode Vroeg-Neolithicum tot de Vroege Bronstijd, al naar gelang de hoogteligging van de oeverafzettingen. Op sommige locaties zijn komafzettingen van de Gedempte Devel in het veenpakket aanwezig. De top van het veenpakket is aanwezig tussen 3,5 m NAP (3,6 m – mv) en 2,2 m – NAP (1,7 m – mv). De top van het veen is sterk geërodeerd door het water van het Bergsche Veld (Merwedek) dat is afgezet in de periode ná de St. Elisabethsvloeden tussen 1421-1424. Dit organisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Nieuwkoop.

In het zuid- en middendeel van het Wielwijpark is nergens op het Hollandveen Laagpakker een intacte komafzetting van de stroomgordels van de Dubbel en de Romeinse Maas aangetroffen. In het noordelijk deel, dus ook in het deel van het onderzoeksgebied, is op sommige locaties alleen nog een dun restant hiervan aanwezig. Het is dus vrijwel overal al geërodeerd door het water van het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld dat ontstond in de periode vanaf 1425/1426, dus ná de St. Elisabethsvloeden tussen 1421 en 1424.¹²

9 Berendsen Makaske, Van de Plassche, Van Bree, Das, Van Dongen, Ploumen & Schoenmakers 2007. Met dank aan dhr. G. de Boer, info uit 2016.

10 De Kort 2008, gemeentelijke projectcode 0609.

11 Ras 2009, boringen 3 en 4, gemeentelijke projectcode 0904.

12 Van Heeren 2021.

Alle pre-1421 afzettingen zijn afgedekt door een pakket grijs zand en klei; het zogenoemde Merwededek. Dit pakket is afgezet in/door het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld. Dit ontstond nadat tussen 1425/1426 de dijken langs de Merwede doorbraken, waardoor de Grote Waard geheel onder water kwam te staan. Dit Merwededek heeft een dikte van circa 180-200 cm. Hiervan is de top verstoord en mogelijk ook deels aangevuld met ophogingsgrond ten tijde van de aanleg van de woonwijk in de jaren '60 van de vorige eeuw. Samengevat zal de bodemopbouw in het onderzoeksgebied er, van onder naar boven, naar verwachting als volgt uitzien.

- dieper gelegen zijn oudere stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel aanwezig. Het onderste traject kan bestaan uit zandige geulafzettingen waarvan de top rond 5,4 m – NAP (ca. 5,4 m – mv) aanwezig is. Deze afzettingen gaan over in jongere restgeul- oeverwal- en komafzettingen. De top hiervan kan hoger dan circa 3 m – NAP (3 - 2,7 m – mv) liggen. Deze afzettingen vormden de hogere oeverwalzone van deze rivier en kunnen in de periode tussen circa het Midden-Neolithicum en het begin van de Vroege Bronstijd geschikt zijn geweest voor bewoning. De afzettingen behoren tot de Formatie van Echteld.
- De oudere stroomgordelafzettingen zijn afgedekt door een laag veen dat behoort tot het Hollandveen Laagpakket (Formatie van Nieuwkoop). De top hiervan kan hoger dan 2,2 m – NAP (1,7 m – mv) aanwezig zijn en is matig tot sterk geërodeerd door het water van het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld.
- Komkleiafzettingen van de stroomgordels de Dubbel en de Romeinse Maas zijn vrijwel geheel afwezig door erosie door het Bergsche Veld. Binnen het onderzoeksgebied kunnen hiervan nog wel restanten op het veen aanwezig zijn.
- Eventueel aanwezige afzettingen van zwarte, zeer organische siltige klei met brakwaterkokkels kunnen aanwezig zijn in restanten van middeleeuwse ingraveningen zoals sloten in de top van het veen. Deze afzettingen kunnen gerekend worden tot de Formatie van Naaldwijk.
- Bovengenoemde afzettingen zijn volledig afgedekt door het zogenoemde Merwededek, de afzettingen van het Bergsche Veld/de Biesbosch. Deze zijn afgezet in de periode dat het gebied ná de St. Elisabethsvloeden van 1421-1424 onder water kwam te staan. Deze rivierafzettingen dateren van ná 1425/1426 tot 1659. Dit zijn de jongste afzettingen van de Formatie van Echteld. De onderkant van het Merwededek wordt verwacht vanaf circa 1,7 - mv. Deze rivierafzetting stopte definitief toen in 1659 de polder Wioldrecht werd gerealiseerd. De top van deze afzettingen betreft het huidige maaiveldniveau.

Bekende historische en archeologische gegevens

Het onderzoeksgebied ligt ongeveer halverwege tussen de rivieren de Dubbel en de Romeinse Maas. Tot voor kort werd aangenomen dat deze rivieren ontstonden in de periode rond 300 ná Christus. Recente onderzoeken op deze stroomgordels hebben aangetoond dat deze al aanwezig waren in de periode van de oudere stroomgordels en/of dat ze hieruit ontstaan zijn. De Dubbel-stroomgordel is - van de na 1421 verdwenen rivieren op het Eiland van Dordrecht - het meest onderzocht en relatief goed bekend.

Bij een booronderzoek op de locatie Gezondheidsheidspark-N3, bij het Albert Schweitzer ziekenhuis op 1,7 km ten noordoosten van het onderzoeksgebied, zijn verschillende afzettingen door middel van ¹⁴C-analyse gedateerd.¹³ Uit dit onderzoek bleek dat op deze locatie de noordelijke oeverzone dieper gelegen bestaat uit oudere geulafzettingen met daarop jongere oeverwalafzettingen. De datering van de initiële geul is onduidelijk, maar gezien de aanwezigheid van een dik pakket oeverwalafzettingen en een hierop gelegen veenpakket uit de Midden-Bronstijd, zal de ontstaansperiode van de Dubbel liggen in de periode Neolithicum – Vroege Bronstijd (5300-1800 vóór Chr.).

¹³ Dorst 2022, projectcode DDT 2021-7, Archis onderzoeksmeldingsnummer 5098062100. Voor de ¹⁴C-dateringen, zie: Palstra, 2022, Groningen University, CIO-analysenummer GrM 27990, vondstnr. 1.

Deze noordelijke, jongere oeverwalafzettingen kunnen, op basis van de ¹⁴C-datering, in de periode Midden/Late Bronstijd – Vroege/Midden IJzertijd bewoond zijn geweest.¹⁴

De stroomgordel van Romeinse Maas ook door middel van ¹⁴C-datering gedateerd, namelijk op de locatie van de Dordtse Kil IV op circa 1,9 km ten zuidwesten van het onderzoeksgebied.¹⁵ De diepere afzettingen van de stroomgordel hier zijn te dateren vanaf circa het (Vroeg?) Neolithicum (vóór 2879 voor Chr.). De locatie van het onderzoeksgebied ligt in het komgebied tussen deze stroomgordels; het is dan ook niet heel waarschijnlijk dat er bewoningssporen uit de periode IJzertijd-Vroege Middeleeuwen aanwezig zullen zijn. Dit is omdat met name de oeverwallen van de (jongste) rivierfases als ideale bewoningslocaties gelden; bewoning op/in het veen is in Dordrecht nog nergens waargenomen. Echter, geheel zeker is dit niet. De aanwezigheid van de dieper gelegen oudere stroomgordel van de Gedempte Devel kan een kreekinversierug hebben gevormd die mogelijk een hogere zone in het komklei-op-veengebied was en dus mogelijk wel een geschikte plek voor bewoning zijn geweest. Maar door de mate van erosie van dit pre-1421 landschap in de periode ná 1425/1426 is het niet heel aannemelijk dat hiervan nog veel van bewaard zal zijn.

Vanaf circa de 10^e-11^e eeuw werd begonnen met het in cultuur brengen van het veenlandschap, waardoor het geschikt werd voor grootschaliger bewoning en landbouw. Zo ontstond uiteindelijk in 1283 de Grote Waard. De aanleg van kaden en dijken langs de rivieren in dit rondom bedijkte gebied was waarschijnlijk een eerste noodzaak om het land te beschermen tegen overstromingen. Vervolgens zijn ook achter- en zijkaden (zijdewinde) en uitwateringssluizen aangelegd. De ontginning en de ermee gepaard gaande ontwatering hadden inklinking van het klei-op-veenlandschap tot gevolg, waardoor het land binnen de Grote Waard steeds lager kwam te liggen. De oudere (zandige) stroomgordels, waaronder die van de Gedempte Devel zullen hierdoor als een hogere inversierug in het landschap tevoorschijn zijn gekomen. Bij een voortdurende bodemverlaging en vernatting zullen met name deze gronden zeer aantrekkelijk geweest zijn voor landbouw en mogelijk ook bewoning. De waterbeheersing werd steeds belangrijker, de rivieren moesten buitengehouden en gecontroleerd kunnen worden en regenwater moest adequaat worden afgevoerd. De meest aannemelijke archeologische resten die aanwezig zullen zijn in het (middeleeuwse) komgebied tussen de Dubbel en de Romeinse Maas zijn ontginnings- en perceleringssloten. Op de te verwachten kreekinversierug van de Gedempte Devel kunnen mogelijk ook bewoningssporen uit de (Late) Middeleeuwen tot 1421 aanwezig zijn, maar die zijn tot nu toenog nergens aangetroffen.

Door (illegale) moertering¹⁶ en een veranderende waterhuishouding in de rivieren, onder andere door de aanleg van de dammen, kwamen de buitendijken van de Grote Waard extra onder druk te staan. Het drooghouden van de waard bleek uiteindelijk niet mogelijk en mede ten gevolge van de St. Elisabethsvloeden 1421-1424, overstroomden grote delen. Door dit zoute water konden er in de lagere delen van het overstroomde landschap, met name in de riviergeulen en de sloten, brakwaterkorkkels (*Cerastoderma glaucum*) leven. Deze komen vaak in grote aantallen in de bovenste, sterk organische opvullingen voor. Aangezien het milieu kort daarop al weer verzoette, zijn deze korkkels niet volgroeit en komen ze voor in levenshouding.¹⁷ Gezien de (brakke- of) mariene oorsprong kan deze opvulling met brakwaterkorkkels gerekend worden tot de Formatie van Naaldwijk. Als gevolg van de overstromingen werd de landbouwgrond economisch onbruikbaar en uiteindelijk als verloren beschouwd en opgegeven. Tijdens of direct na de overstromingen tussen 1421-1424 werden de nederzettingen verlaten.

14 Zie in: Dorst 2022, projectcode DDT 2021-7. Voor de ¹⁴C-dateringen, zie: Palstra, 2022, Groningen University, CIO analysenummer GrM 27993, vondstnr. 3.

15 Dorst 2020, projectcode DDT 2020-04, Archis onderzoeksmeldingsnummer 4772523100. Voor de ¹⁴C-dateringen, zie: Palstra, ongepubliceerd analyseverslag CIO project 3769: GrM 23140.

16 Moertering of selnering is het afgraven (*darinckdelven*) van het veen voor brandstof (turf) en de winning van zout.

17 Het gaat om de tweekleppige *Cerastoderma glaucum* die worden aangetroffen alsof ze in leven waren; dus in een kolonie waarin vrijwel alle exemplaren met gesloten kleppen aanwezig zijn.

Toen in de periode 1425/1426 ook de dijk langs de Merwede doorbrak, veranderde de Grote Waard in een ondiep zoetwatergetijdengebied, het Bergsche Veld/de Biesbosch.¹⁸ Alleen de stad Dordrecht bleef droog en was gedurende deze periode een eiland in dit binnenwater. In de periode dat het buitengebied onder water stond, is een fijn gelaagd pakket grijze klei en zand afgezet; het zogenoemde Merwededek. Dit zijn de jongste afzettingen die gerekend worden tot de Formatie van Echteld. Op de oudste bekende kaarten uit de 16^e eeuw is te zien dat het onderzoeksgebied nog geheel in het water van het Bergsche Veld ligt (afb. 7).

Afb. 7. Het onderzoeksgebied bij benadering weergegeven op een kaart van Pieter Sluyter uit circa 1560 (RAD, inventarisnr. 552_321042).

Het water heeft tot 1659 vrij spel gehad. In dat jaar is de polder Wieldrecht gerealiseerd en is er weer sprake van bedijkt en in cultuur gebracht land. In de nieuwe polder werden al vroeg grote buitenplaatsen van de stedelijke elite gebouwd. In het uiterste zuidwesten van het onderzoeksgebied lag ook één van deze buitenplaatsen/hoeves, namelijk hoeve Vlietzicht (afb. 8) direct ten oosten van de Oostkil.

¹⁸ De huidige Biesbosch is een restant van dit oorspronkelijke getijdensysteem.

Afb. 8. Het onderzoeksgebied bij benadering weergegeven op een kaart van M. Van Nispen uit circa 1703 (situatie rond 1660). In het zuidwesten is de buitenplaats Vlietzicht te zien. Ten noorden daarvan is een kleinere zijtak van de kil (de vliet) te zien die een verbinding vormt tussen de Oostkil en de (dijksloot van de) Zuidendijk. Dit is de watergang die nu nog de zuidelijke grens vormt van het Wielwijckpark.

De boerderij *Vlietsigt* is in 1662 gebouwd en was één van de oudste boerderijen in het nieuwe polderland. Op één kaart is deze ook *Killesigt* genoemd. De boerderij is genoemd naar de naastgelegen (Oost)kil/vliet. Het was gelegen op grond van de Vrouwe van der Mijle (en mogelijk heer Phillips van Golstijn), de eerste eigenaar van de boerderij. De familie Van der Mijle was de ambachtsheer van Dubbeldam en zij resideerde zelf in de buitenplaats Huis te Dubbeldam.¹⁹

Deze bebouwingssituatie, waarbij de boerderij de enige bebouwing is in de directe omgeving van het onderzoeksgebied, blijft bestaan tot in de 20^e eeuw (afb. 9). De boerderij was begin 19^e eeuw in bezit van weduwe Sytje Molendijk en Arie de Bruin.

¹⁹ Van den Hoek 2006, 352.

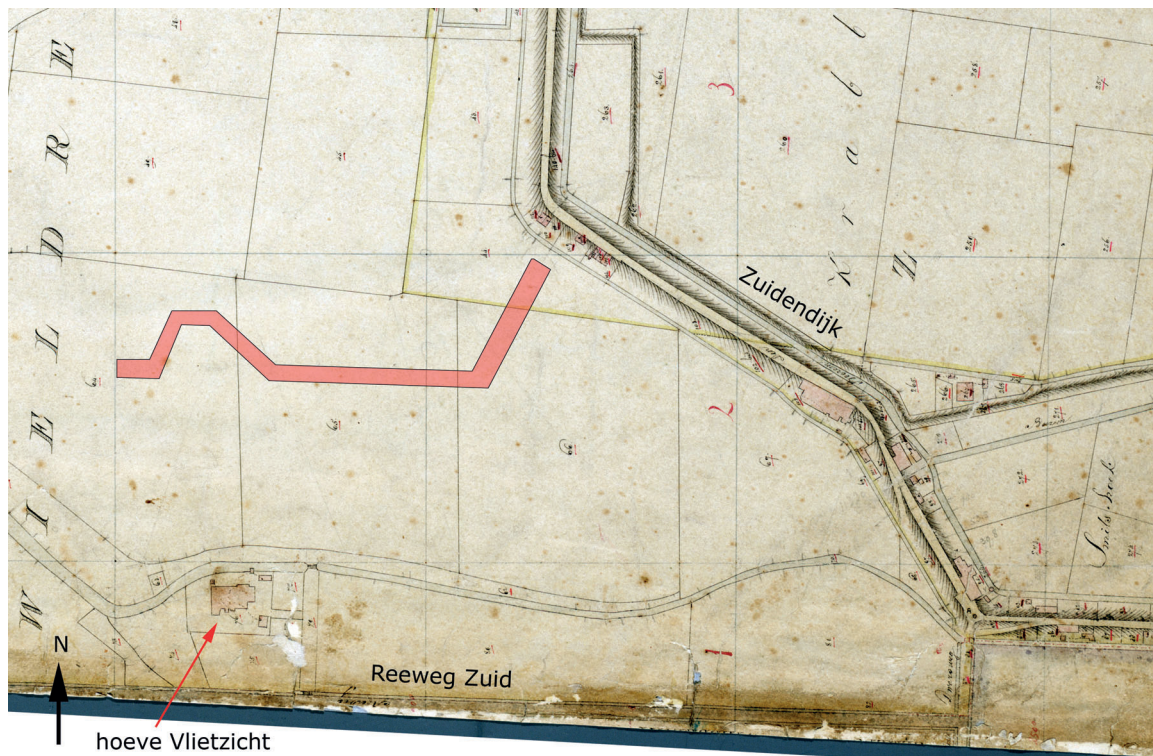

Afb. 9. De boerderij Vlietzicht gezien in zuidoostelijke richting, links in 1955-1965 en rechts in 1976. Links is nog het kleinere huis in het onderzoeksgebied te zien. Op de achtergrond rechts geeft de bomenrij de toegangsweg vanaf de Reeweg weer. De sloot op de voorgrond is de oorspronkelijke, 17^e –eeuwse watergang/vliet tussen de Oostkil en de dijksloot van de Zuidendijk (RAD inventarisnr. 623_5600 (links) 552_330106 (rechts)).

Op de kadastrale minuut van 1832 is de bebouwingssituatie uit de tweede helft van de 17^e eeuw nog duidelijk herkenbaar (afb. 10).²⁰ Het onderzoeksgebied valt binnen de kadastrale percelen 44 (naast de Zuidendijk) en 64, 65 en 66. De eerste was in bezit van Jannetje Molendijk, vrouw van Willem van der Linden en was in gebruik als weidegrond. De andere drie percelen 64, 64 en 66 waren in bezit van Herman Pieter Rees Mattheusz., een rentier (rentenier) en voormalig lid van de raad 1787, hoogheemraad van Oudeland van Strijen en koopman. Hij was een erfgenaam en voormalig bewoner van de hoeve Vlietzicht, maar had deze in 1817 verkocht aan de familie Bruijn uit Dubbeldam.²¹ De percelen grond bleven daarbij wel in zijn bezit en waren ook in gebruik als weidegrond.

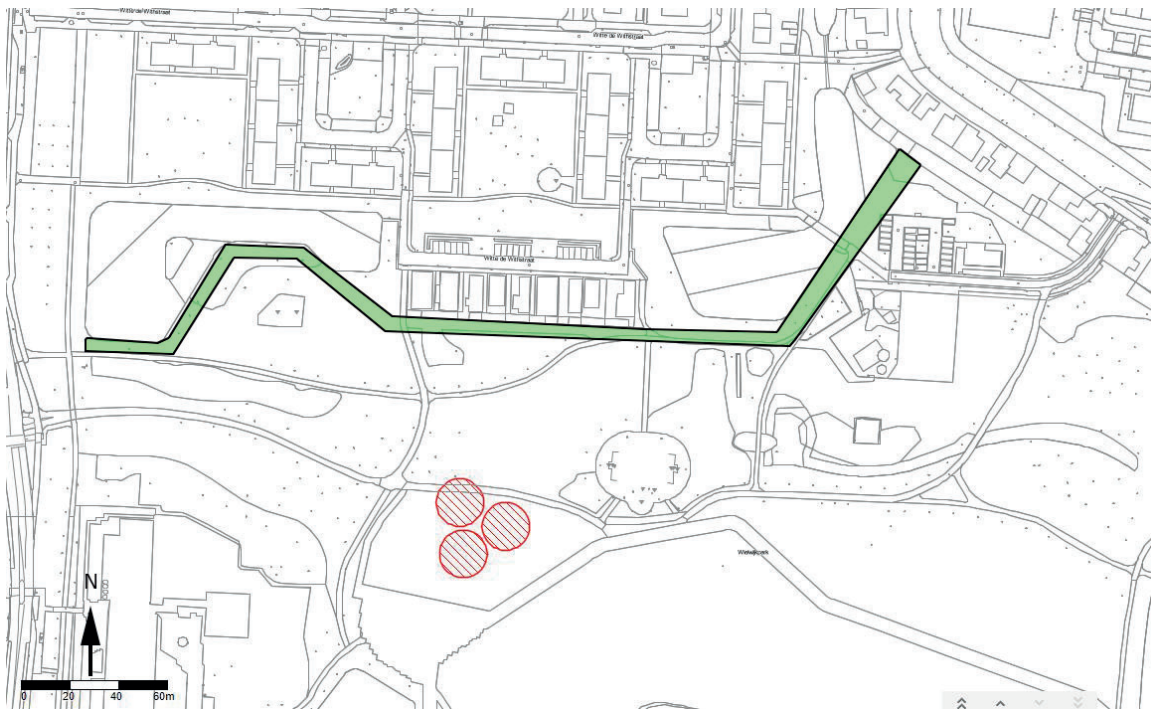
²⁰ Beeldbank RCE: Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Dubbeldam, Zuid-Holland, sectie B, blad 01 (MIN08038B01).

²¹ Van den Hoek 2006, 352-353.

Afb. 10. Het onderzoeksgebied (rood) bij benadering weergegeven op de kadastrale minuut van 1832. De percelen waarbinnen het onderzoeksgebied gelegen is, waren in gebruik als weidegrond (Beeldbank RCE, kaartblad: MIN08038B01).

Gedurende de Tweede Wereldoorlog hebben er rondom het onderzoeksgebied, met name in het begin van de oorlog, gevechtshandelingen plaatsgevonden. Direct ten zuiden van het onderzoeksgebied zijn geclusterd drie kleine zones waar sprake kan zijn van explosieven (afb. 11).

Afb. 11. Het onderzoeksgebied (groen) op de hedendaagse kadastrale kaart met daarop de drie risicocaties op aanwezigheid van explosieven uit de tweede wereldoorlog (Uit: gemeentelijk geo-informatiesysteem Drechtmaps).

Vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw is de wijk Wielwijk aangelegd. In 1988 werd hierbij ook het Wielwijckpark aangelegd (afb. 12).

Afb. 12. De officiële start van de aanleg van het Wielwijckpark in 1988 door wethouder Maas in 1988 (RAD inventarisnr. 552_300982).

3.1 Archeologische verwachting

Op grond van bovenstaande informatie geldt de volgende archeologische verwachting voor het plangebied:

1. Op de stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel kunnen, afhankelijk van de daadwerkelijke ouderdom, archeologische waarden aanwezig zijn uit de periode Neolithicum - Bronstijd en, afhankelijk van hoe hoog deze afzettingen als kreekinvertierug in het landschap gelegen waren, ook uit de IJzertijd – Middeleeuwen. Over de aard van deze eventuele waarden kan weinig gezegd worden. Het kan gaan om Neolithische jachtkampen tot Middeleeuwse huisplaatsen.
2. Afhankelijk van de hoogteligging van de top van de stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel zal er (waarschijnlijk) op de top hiervan sprake zijn van een pakket veen. Dit betreft het Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop. In de geërodeerde top hiervan kunnen restanten van ingravingen uit de periode IJzertijd-Late Middeleeuwen tot 1421 aanwezig zijn. Er zal naar verwachting geen of minimaal sprake meer zijn van een laag komklei van de Dubbel en/of de Romeinse Maas die oorspronkelijk op het Hollandveen lag. Deze laag is grotendeels geërodeerd door het water van het Bergsche Veld (ca. 1425/1426-1659). Het oorspronkelijk leef- en loopniveau uit de periode IJzertijd-Late Middeleeuwen tot 1421 is dus niet meer aanwezig.
3. Bovengenoemde afzettingen zijn (sterk erosief) afgedekt door het Merwededek dat is afgezet tussen 1421 en circa 1659. In de (vergraven) top van deze afzettingen kunnen sporen uit de Nieuwe Tijd aanwezig zijn. Het zal hierbij gaan om landbouw-gerelateerde sporen zoals afwateringssloten.
3. De toplaag van de bodem is naar alle waarschijnlijk overal recent verstoord bij de aanleg van de wijk Wielwijk in de jaren '60 en het Wielwijkpark in 1988. De verstoringsdiepte ligt tussen 30-80 cm beneden maaiveld.

4. Doel en vraagstellingen

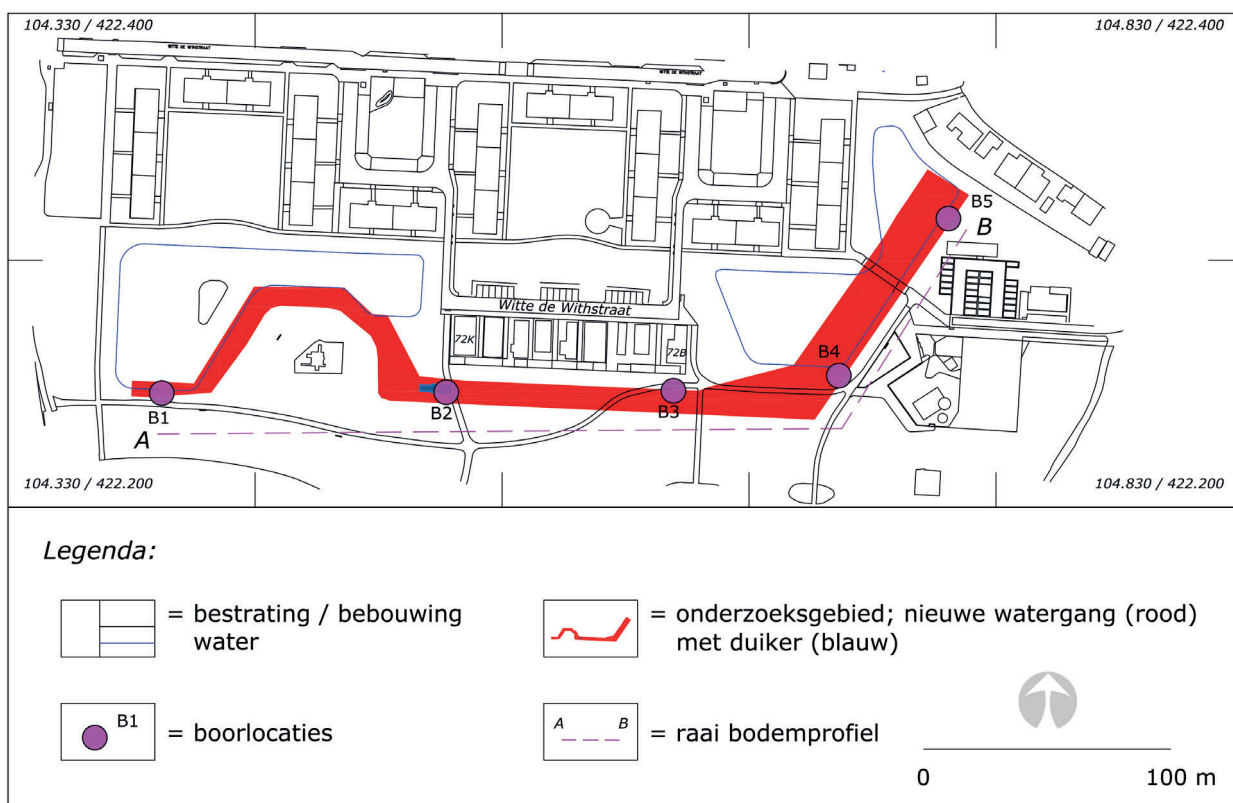
Het hoofddoel van het veldwerk is het vaststellen van de kans dat archeologische waarden door de geplande bodemingrepen verstoord worden. Voor het veldwerk zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd:

- 1. Hoe is de bodemopbouw in het plangebied? En specifiek, wat is de diepteligging, aard en conservering van het in 1421 verdrongen (laatmiddeleeuwse) landschap? Zijn er stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel aanwezig en zo ja, wat is hiervan de aard, (relatieve) ouderdom, diepteligging en oriëntatie?*
- 2. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig die wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen? En zo ja, wat is hiervan de (relatieve) ouderdom, aard, locatie en diepteligging?*
- 3. Kunnen er bij de voorgenomen graafwerkzaamheden mogelijk behoudenswaardige archeologische waarden worden verstoord?*

5. Veldwerk

5.1 Methoden

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 24 oktober 2024. In totaal zijn er, conform het PvA, vijf boringen gezet (afb. 13). De boringen zijn tot een diepte van 1 m – mv uitgevoerd met een Edelman boor van 7 cm ø. De rest van de boringen is uitgevoerd met een gutsboor van 3 cm ø. De boringen zijn doorgezet tot in de top van de oudere geulafzettingen van de Gedempte Devel-stroomgordel tot een maximum van zes meter onder het maaiveld. De boringen zijn gezet in één, vrijwel oost-west georiënteerde raai over de te graven nieuwe watergang. De onderlinge afstand tussen de boringen varieerde tussen circa 65 en 116 m. Uit vier boringen is het gehele traject van de oudere oeverwalafzetting als monster meegenomen om binnen uit te zeven op aanwezigheid van (mogelijk) antropogene indicatoren (V1-V4). De monsters zijn gezeefd op een zeef met een maaswijdte van 2 mm waarna het residu onder een loeplamp is onderzocht op antropogene indicatoren. De hoogtes van de boorlocaties ten opzichte van NAP zijn overgenomen van de AHN. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA 4.1 (boorbeschrijving ABS).

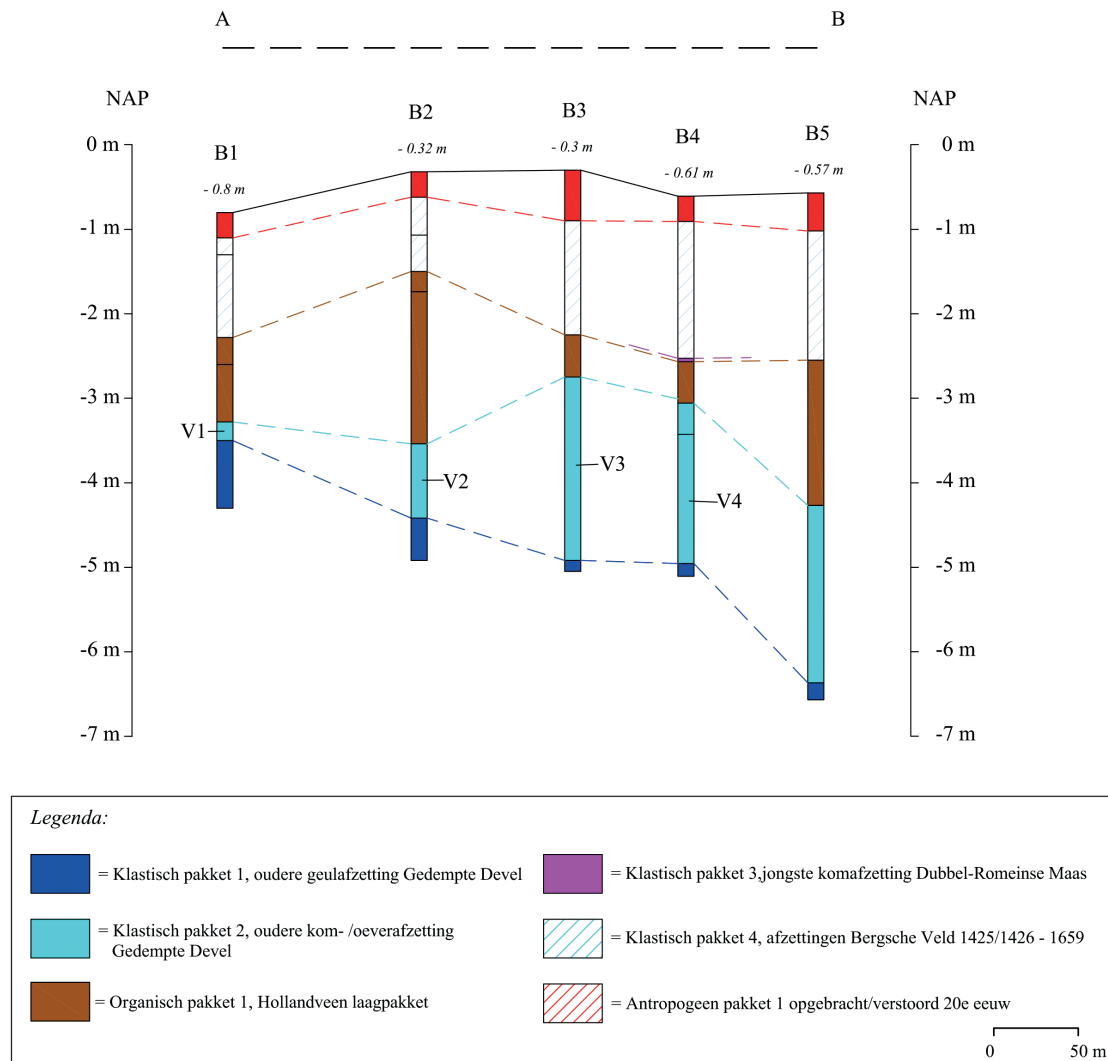
Afb. 13. De locaties van de boringen en de boorraai van de bodemprofiel.

5.2 Onderzoeksresultaten

Als eerste zal de bodemopbouw worden besproken, gevolgd door de archeologische aspecten.

5.2.1 Bodemopbouw

Alle boringen zijn doorgezet tot in de oudere stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel tot een maximum van 6 m – mv. Hieronder volgt, van onder naar boven, een beschrijving van de zes bodemeenheden die zijn onderscheiden. In afbeelding 14 zijn deze eenheden weergegeven in een geïnterpreteerd geo-archeologisch bodemprofiel. De boorbeschrijvingen zijn weergegeven in bijlage 1.

Afb. 14. De geo-archeologische interpretatie van de bodemopbouw. Voor de ligging van de bodemprofielraaien, zie afbeelding 13.

Klastisch pakket 1 (oudere geulfase Gedempte Devel stroomgordel)

Klastisch pakket 1 is in alle boringen aangetroffen. Dit diepst aangeboorde pakket bestaat uit (licht)grijs, siltig, matig grof zand. Sporadisch zijn enkele dunne kleilaagjes aanwezig. De onderkant van het pakket is nergens bereikt. De top is in het westen het hoogst gelegen, namelijk op 3,5 m – NAP (ca. 2,7 m – mv, B1). In (noord)westelijke richting daalt de tot geleidelijk naar 6,3 m – NAP (ca. 5,8 m – mv, B5). Op basis hiervan kan gesteld worden dat deze geul een zuidoost-noordwestelijke oriëntatie had. Deze geul lijkt zich door de tijd heen geleidelijk in zuidwestelijke richting te hebben verlegd; mogelijk is deze geul een oudere geulfase van de Romeinse Maas/het Oude Maasje.

Klastisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Echteld en betreft een geulfase van de oudere stroomgordelafzetting van de Gedempte Devel.

Op basis van de hier aangetroffen diepteligging van de actieve geulafzettingen kan de actieve fase van deze geul, ten opzichte van de vorige waarneming in 2016, worden verlengd. Op basis van de gereconstrueerde grondwatercurve kan dit deel van de geul nu globaal gedateerd worden tussen circa 6.500-5.200 jaar geleden (± 200 jaar, 4500-3000 vóór Christus), dus gedurende het Vroeg/Midden Neolithicum.²² De, vermoedelijk, in zuidwestelijke richting verlegde fase van deze geul kan wel langer actief zijn gebleven.

Klastisch pakket 2 (restgeul-/oeverwal- en komafzettingen Gedempte Devel stroomgordel)

Op de geulafzettingen is een jonger pakket heterogene afzettingen aanwezig. Dit bestaat wisselend uit lagen bruinigrijze, licht tot sterk siltige klei met in de diepere delen sporadisch enkele dikke venige banden. In het pakket zijn houtresten (spoel- en wortelhout) en enkele rietresten aanwezig. Ook zijn er, uit de zeefmonsters, enkele complete zoetwaterslakjes aangetroffen. De consistentie van dit pakket is wisselend; in de westelijke en hoger gelegen delen is sprake van een matig stevige consistentie. In de (noord)oostelijke boringen en dieper gelegen is de consistentie slap(per). Alleen in de top in boring 1 is mogelijk sprake van een lichte bodemvorming.

De top van het afzettingspakket ligt tussen 2,7 m – NAP (B3, 2,45 m – mv) en 4,2 m – NAP (B5, 3,7 m – mv). Klastisch pakket 2 is een pakket jongere restgeul-, oeverwal- en komafzettingen van de Gedempte Devel-stroomgordel. Deze afzetting kan gedurende de periode Midden Neolithicum en de (Vroege) Bronstijd droog en geschikt zijn geweest voor menselijke bewoning of activiteiten. Op het oog zijn er geen antropogene indicatoren of “vuile” lagen waargenomen die hierop kunnen wijzen. Uit de boringen 1-4 is het gehele traject van klastisch pakket 2 als zeefmonster verzameld.²³ Ook in de zeefresiduen zijn geen aanwijzingen gevonden voor menselijke aanwezigheid of activiteiten. Het zeefresidu bestond uit houtresten met enkele zoetwaterslakken.²⁴ Klastisch pakket 2 behoort tot de Formatie van Echteld.

Organisch pakket 1 (Hollandveen Laagpakket)

In alle boringen zijn de oudere stroomgordelafzettingen afgedekt door een pakket veen. Dit is over het algemeen mineraalarm klei maar ook kleiige trajecten zijn aanwezig. In het veen zijn soms planten- en houtresten bewaard en het is licht doorworteld. De veengroei over de oudere stroomgordelafzetting zal dateren vanaf circa het Midden Neolithicum – (Vroege) Bronstijd. De top van het veenpakket ligt tussen 1,5 m – NAP (B2, 1,1 m – mv) en 2,5 m – NAP (B4, 1,9 m – mv). De dikte varieert tussen 2 m en 0,5 m. De top van het veen is sterk geërodeerd door het water van het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld (het Merwededek) dat is afgezet in de periode ná de St. Elisabethsvloeden, tussen 1425/1426 en 1659. Alleen in boring 4 was sprake van een intacte top van het veen; hier is nog een restant van een jongste komafzetting aanwezig (klastisch pakket 3). Organisch pakket 1 behoort tot de Formatie van Nieuwkoop.

Klastisch pakket 3 (jongste komafzetting Dubbel – Romeinse Maas)

Alleen in boring 4 is op het veen nog een (restant van) de jongste komafzetting uit de Dubbel – Romeinse Maas/het Oude Maasje aanwezig. De top hiervan ligt op 2,5 m – NAP (B4, 1,9 m – mv) en het heeft een dikte van 4 cm. De afzetting bestaat uit grijze, matig siltige klei. Klastisch pakket 3 behoort tot de Formatie van Echteld.

Klastisch pakket 4 (zoetwatergetijdengebied Bergsche Veld/het Merwededek, 1425/1426 - 1659)

Het geërodeerde veenpakket en restant jongste komklei zijn afgedekt door een pakket zand en klei dat is afgezet ten tijde van het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld dat ontstond in de periode na 1425-1426. Het bestaat uit wisselende trajecten lichtgrijs, matig siltig zand en lichtgrijze, zandige klei. Hierin zitten zoetwaterschelpfragmenten en sporadisch enkele complete exemplaren. Het pakket heeft hier een dikte tussen 88 en 162 cm.

22 Berendsen Makaske, Van de Plassche, Van Bree, Das, Van Dongen, Ploumen & Schoenmakers 2007. Met dank aan dhr. G. de Boer.

23 Vondstnummers 1-4, respectievelijk boringen 1-4. Het traject uit boring 5 is niet verzameld; het was dermate slap en nauwelijks siltig dat het geheel geïnterpreteerd kan worden als een komafzetting. De kans op (mogelijk) antropogene indicatoren hier is laag.

24 De zeefresiduen zijn niet bewaard/gedeponeerd in het depot. Ze zijn na onderzoek vernietigd.

Klastisch pakket 4 is het zogenoemde Merwededek dat is afgezet ten tijde van het zoetwatergetijdengebied 't Bergsche Veld/de Biesbosch. Dit zoetwatergetijdengebied ontstond na het doorbreken van de dijk langs de Merwede in de periode 1425/1426 als gevolg van verwaarlozing ná en beschadigingen door de St. Elisabethsvloeden tussen 1421 en 1424. De sedimentatie van dit pakket ging door tot de aanleg van de polder Wioldrecht in 1659.

Antropogeen pakket A

In alle boringen bestaat het bovenste traject van de bodem uit deels de verstoorde top van het Merwededek en (vermoedelijk) een dun ophogingspakket dat is aangebracht bij de aanleg van het Wielwijckpark in de jaren '60 van de vorige eeuw. Het bestaat uit licht-bruingrijze, zandige klei of bruinigrijze zandige klei. Het pakket is rommelig; deels veroorzaakt door landbouwactiviteiten in de periode tweede helft 17^e eeuw tot de aanleg van het park. Het pakket dateert tussen 2^e helft 17^e – jaren '60 van de vorige eeuw.

5.2.2 Archeologie

In geen van de boringen zijn aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van (behoudenswaardige) archeologische waarden in het onderzoeksgebied. Dit geldt zowel voor de aanwezige, oudere stroomgordelafzettingen, het restant van het jongere komgebied als op de top van het jongste Merwededek.

6. Samenvatting, conclusie en aanbeveling

Op 24 oktober 2024 is in het plangebied 'Wielwijckpark noordrand' te Dordrecht een archeologisch booronderzoek uitgevoerd in een klein deel waar een nieuwe watergang met duiker zal worden gerealiseerd. In totaal zijn er vijf verkennende, inventariserende boringen gezet.

Samenvatting

Ten aanzien van de geformuleerde vraagstellingen is het volgende geconstateerd:

1. Hoe is de bodemopbouw in het plangebied? En specifiek, wat is de diepteligging, aard en conservering van het in 1421 verdrongen (laatmiddeleeuwse) landschap? Zijn er stroomgordelafzettingen van de Gedempte Devel aanwezig en zo ja, wat is hiervan de aard, (relatieve) ouderdom, diepteligging en oriëntatie?

In het gehele onderzoeksgebied is sprake van afzettingen van de oudere stroomgordel van de Gedempte Devel. Het gaat om een voortzetting van de stroomgordel die in 2016 ook in het zuidelijk deel van het Wielwijckpark is waargenomen. Anders dan op de huidige archeologische verwachtingskaart (2009) is aangegeven, is deze stroomgordel dus ook veel noordelijker nog aanwezig. De totale breedte ervan is dus ook door dit onderzoek niet bepaald. Wel lijkt het er op dat deze rivier door de tijd heen langzaam in zuidwestelijke richting is verlegd. In alle boringen is dieper gelegen sprake van geulafzettingen. De geulafzetting kan hier globaal gedateerd worden tussen circa 6.500-5.200 jaar geleden (ca. 4500-3000 vóór Christus).

Naarmate de rivier zich in zuidwestelijke richting verlegde of kromp, heeft zich hierop een oeverwal gevormd door restgeul- oeverwal- en komafzettingen. De top hiervan ligt tussen 2,7 m – NAP (2,45 m – mv) en 4,2 m – NAP (3,7 m – mv). Deze afzettingen kunnen in de periode Midden Neolithicum en de (Vroege) Bronstijd droog en geschikt zijn geweest voor menselijke bewoning of activiteiten. Echter, hiervoor zijn in het gehele traject geen aanwijzingen gevonden.

Deze oudere stroomgordelafzettingen overal zijn afgedekt door een veenafzetting behorende tot het Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop. Vermoedelijk zijn de afzettingen ergens gedurende de Bronstijd weer geheel afgedekt geraakt. De top van het hierop gelegen veenpakket ligt tussen 1,5 m – NAP (1,1 m – mv) en 2,5 m – NAP (1,9 m – mv). Dit is voor het Eiland van Dordrecht uitzonderlijk hoog gelegen; de oudere stroomgordel – de Gedempte Devel – zal dan ook nog lange tijd in het landschap herkenbaar zijn geweest en zeker na de middeleeuwse ontginningen. De top van het veen is sterk geërodeerd; in slechts één boring is een restantje van een jongere komafzetting van de Dubbel – Romeinse Maas/het Oude Maasje op het veen aanwezig.

Alle afzettingen zijn erosief afgedekt door afzettingen van 't Bergsche Veld (het Merwededek); het zoetwatergetijdengebied dat ontstond vanaf 1425/1426. Dit heeft bestaan tot de realisatie van de polder Wioldrecht in 1659. De bovenste laag van de bodem bestaat uit de geroerde top van het Merwededek vermengd met ophogingen die zijn opgebracht tijdens de aanleg van het park Wielwijck in de jaren '60 van de vorige eeuw.

2. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig die wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen? En zo ja, wat is hiervan de (relatieve) ouderdom, aard, locatie en diepteligging?

Er zijn tijdens het veldwerk en bij het uitzeven van de grondmonsters geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het onderzoeksgebied.

3. Kunnen er bij de voorgenomen graafwerkzaamheden mogelijk behoudenswaardige archeologische waarden worden verstoord?

Zie hieronder; bij Conclusie.

Conclusie

De kans dat er bij de graafwerkzaamheden (behoudenswaardige) archeologische waarden uit welke periode dan ook worden verstoord, is zeer klein. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Voor wat betreft mogelijke archeologische waarden op de oudere stroomgordel van de Gedempte Devel; de boorinterval en het formaat van de boorkop waren in dit geval niet afdoende om (kleine) activiteitenzones zoals kampjes uit het Neolithicum te inventariseren. Echter, nergens in de afzettingen die de oeverwal vormden is een duidelijke bodemvorming aanwezig. Dus alhoewel er sprake is van een relatief hoger gelegen oudere oeverzone, lijkt het mogelijk toch te nat (en instabiel) om een gunstige activiteitzone voor mensen te zijn geweest.

Aanbeveling

Het doel van dit onderzoek is als volgt omschreven:

Ten aanzien van de resultaten van het veldwerk dient te worden vastgesteld of er mogelijk archeologische waarden verstoord kunnen worden. Aangezien de kans op verstoring van archeologische waarden zeer klein is, kunnen ons inziens de voorgenomen werkzaamheden zonder nader archeologisch onderzoek of beschermende maatregelen worden uitgevoerd.

De beslissing hierover wordt genomen na toetsing van dit rapport door de bevoegde overheid, de gemeente Dordrecht. Hierover dient contact opgenomen te worden met mevr. J. Hoevenberg, senior adviseur erfgoed van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4905.

Voor vragen over de bevindingen en conclusies in dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior KNA-archeoloog van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 770 4904.

Bronnen

Berendsen H.J.A., B. Makakase, O. van de Plassche, M.H.M. van Bree, S. Das, M. van Dongen, S. Ploumen & W. Schoenmakers, 2007. New groundwater-level rise data from the Rhine-Meuse delta - implications for the reconstruction of Holocene relative mean sea-level rise and differential land-level movements. *Netherlands Journal of Geosciences / Geologie en Mijnbouw* 86: 333-354.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse Delta, The Netherlands. Van Gorcum, Assen.

Boer, de G.H., M. Rietkerk, J.A. Schenk & B. Jansen, 2009: Stad en Slib. Het archeologisch potentieel van het Eiland van Dordrecht in kaart gebracht. Een archeologische verwachtings- en beleidskaart voor het buitengebied en de historische stad. RAAP-rapport 1672.

Dorst, M.C., 2022: Geluidschermen N3, Gezondheidspark-Middenzone, gemeente Dordrecht. Archeologisch bureauonderzoek en een verkennend, inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Dordrecht Ondergronds 139. Vakteam Erfgoed, gemeente Dordrecht.

Dorst, M.C., 2020: Rijksstraatweg 81, Dordtse Kil III, kavels 1A-D, gemeente Dordrecht. Een archeologisch bureauonderzoek en een verkennend, inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Dordrecht Ondergronds 122. Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed.

Dorst, M.C., 2016: Wielwijk Parkrand, Dordrecht. Een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Dordrecht Ondergronds 83. Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed.

Dorst, M.C., G.H. de Boer, 2011: Gemeente Dordrecht. plangebied Zuidendijk 363a, John F. Kennedyschool. Een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. *Dordrecht Ondergronds* 18. Gemeente Dordrecht, Vakteam Erfgoed.

Heeren, H. van, 2021: Ondergang van de Groote Zuid-Hollandse Waard (2). Het noorden en oosten van de waard. In: Oud-Dordrecht, tijdschrift van de historische vereniging oud-Dordrecht. 39e jaargang – 2021 nr. 2, pag. 116-126.

Hoek, A.P. van den, 2006. *Boerderijen en hun bewoners in de Groote Waard. Deel 1. 'Eiland van Dordrecht'*. ISBN nr. 90-810569-1-3.

Kort, J.W. de (met een bijdrage van W.J. Kuijper), 2008. Plangebied Smitsweg-Smitshoek, gemeente Dordrecht; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-rapport* 1504. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Kruidhof C.N., 2004. Plangebied Laan van London. Gemeente Dordrecht. Een inventariserend archeologisch onderzoek. *RAAP-notitie* 743. RAAP Archeologisch Adviesbureau.

Palstra, S.W.L., 2022: ongepubliceerde verslaglegging van de resultaten van de ¹⁴C-analyse van drie monster van het onderzoek Geluidschermen N3. Rijksuniversiteit Groningen, Faculty of Science and Engineering, Centrum voor isotopenonderzoek, kenmerk: 4105-22016.

Ras, J., 2009: Archeologisch bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Bouwlocatie Reeweg Zuid 54, Dordrecht, gemeente Dordrecht. *SOB research rapport 2009, projectnummer 1574-0901*.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

Boring: 2024-15_1

Kop algemeen: Projectcode: 2024-15, Boornummer: 1, Beschrijver(s): MDORST, Datum: 22-10-2024, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 350
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 104.392, Y-coördinaat in meters: 422.246, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.8, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: IBD, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

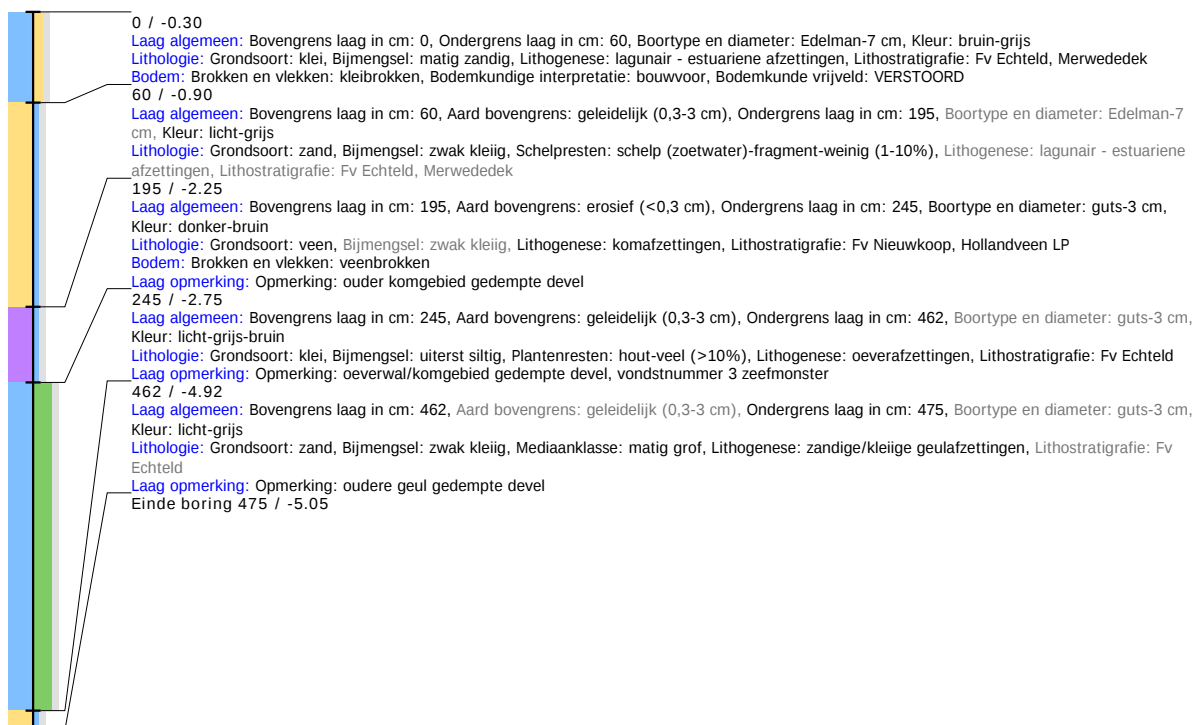
Boring: 2024-15_2

Kop algemeen: Projectcode: 2024-15, Boornummer: 2, Beschrijver(s): MDORST, Datum: 22-10-2024, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 460
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 104.507, Y-coördinaat in meters: 422.246, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.32, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: IBD, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

Boring: 2024-15_3

Kop algemeen: Projectcode: 2024-15, Boornummer: 3, Beschrijver(s): MDORST, Datum: 22-10-2024, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 475
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 104.599, Y-coördinaat in meters: 422.247, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.3, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: IBD, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

Boring: 2024-15_4

Kop algemeen: Projectcode: 2024-15, Boornummer: 4, Beschrijver(s): MDORST, Datum: 22-10-2024, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 450
Coördinaten: X-coördinaat in meters: 104.666, Y-coördinaat in meters: 422.253, Precisie coördinaat: 1 cm, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.61, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand
Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: IBD, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

Boring: 2024-15_5

Kop algemeen: Projectcode: 2024-15, Boornummer: 5, Beschrijver(s): MDORST, Datum: 22-10-2024, Doel boring: archeologie - verkenning, Einddiepte boring in cm: 600

Coördinaten: X-coördinaat in meters: 104.71, Y-coördinaat in meters: 422.316, Precisie coördinaat: 1 m, Coördinaatsysteem / epsg: Rijksdriehoeksmeting (NL), Hoogte maaiveld in meters: -0.57, Precisie hoogte: 1 cm, Referentievlak hoogte: Normaal Amsterdams Peil, Bepalingsmethode maaiveldhoogte: AHN bestand

Plaats: Provincie: Zuid-Holland, Gemeente: Dordrecht, Opdrachtgever: IBD, Uitvoerder: Dordt gemeente vakteam erfgoed

